

חייבין חומש על תרומת מעשר של דמאי שאין חייבין על מעש"ש שלו כמו שיתבאר, ע"כ כונת הרמב"ם דכמו דגני מעש"ש פטור מלד שבוטא ספק, מטעם זה גופא לא הוה לו להחייב חומש על אכילת תרומת מעשר של דמאי מלד שבוטא ספק וע"ז הוא דכתב הרמב"ם טעם הכי בירושלמי דגזרו חכמים דאם לא יתחייב עליה חומש יתללו בה, ויש לפרש בתרי גוונא (א) דגזרו חכמים רק על נתינת החומש, (ב) י"ל דחכמים עשאוב לדין קדושת תרומה מלד ודאי אפי' על הכד שכן הוא משושר, ולכן ממילא חייבין עליו חומש, ונראה בדעת הרמב"ם כהכד הכי וידינו אף שביארנו בדעת הרמב"ם דכל חיובא דהפרשה בדמאי הוא רק משום שחז"ל החמירו בו שלא לילך אחר הרוב, וממילא לריך לעשר מלד ספק מ"מ איכא חידוש דין גבי תרומת מעשר שאחר שמפרישה חל בה דין קדושת תרומה מלד ודאי ולכן חייבים עליה חומש וכמנ"ל.

מצתה מיושב היטב ק"י רעק"א על מש"כ הרמב"ם דאי אפשר להפריש דמאי גם ציו"ע שני של גלויות אף דאיכא כאן ס"ם לפי"מ שביארנו בדעת הרמב"ם (א) שמא כבר משושרין בס"ב שמא חול הוא, מ"מ הרי ביארנו בדעת הרמב"ם דכל זה צעיקר חיובא דהפרשה בדמאי אינו אלא מלד ספק, אבל כשכבר מפריש איכא בדין תרומת דמאי תלות קדושת תרומה מדבריהם מלד ודאי ולכן חייבין על אכילתה חומש, ולכן שפיר אסר הרמב"ם להפריש דמאי ציו"ע שני, דהרי איכא כאן איסור מקדיש בודאי, שיחול קדושת תרומה על מה שהקדיש אפילו על הכד שכן עישר, והרי לדעת הרמב"ם איכא בהפרשת תרומה גם איסור מקדיש כמש"כ בהלכות שבת הכי וכמנ"ל. ולפי"מ מבוחר נמי הא דהולך הרמב"ם שם בפרק כ"ג משנת הלכה י"ד לחדש דאיכא בהגבחה תרומות ומעשרות צ"י איסורים גם מקדיש ומתקן, אף שכבר כתב שם הרמב"ם מקודם בהלכה ה' שם דהוא אסור משום מתקן, דכונתו לכלול גם דמאי ציו"ע שני דאסור מלד מקדיש, וכמנ"ל.

פרק ד'

הלכה א כמה נרות הוא מדליק בחנוכה מצותה שהיה כל בית ובית מדליק גר אחד וכי והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית גר לכל אחד ואחד וכי והמהדר יותר ע"ז ועושה מצוה מן המובחר מדליק גר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה גר אחד כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה, בלילה הראשון מדליק עשרה נרות ובלי ל שני עשרים וכי עכ"ל.

ובספר בית הלוי וכבר קדמו בספר גליא מסכת חמיה מכאן על מש"כ הרמב"ם צו"ע או"ח סי' תרע"א סעיף ב' וז"ל ויש אומרים דכל אחד מצני הבית ידליק עכ"ל, והיינו דמפרש מה דאמרנו גר לכל אחד ואחד היינו דכל אחד מדליק צפני"ע וברמב"ם כאן הרי מבוחר שאינו כן, אלא בהצב"ב הוא מדליק עבור כל אחד ואחד, ולא שהם בעצמם מדליקין עיי"ש. ובחידושי מרן רי"ז הלוי כאן ביאר פלוגתייהו דהרמב"ם לעצמיה דס"ל בפרק ב' מהלכות מילה הלכה ד' דהמל כל זמן שעוסק במילה חוזר בו בין על הליקין שמעבדין בין על ליין שאינן מעבדין, פירש על ליין המעבדין חוזר, על ליין שאינן מעבדין אינו חוזר, ובכ"מ שם הביא דרש"י והטור חולקין ע"ז וס"ל דהוה רק בשבת נאמר כך הלאה דאם פירש הוה התחלה חדשה ולא ניתן שבת לידחות עבור ליין שאינן מעבדין אבל בחול לעולם לריך לחזור אפי' על ליין שאינן מעבדין

מדין הידור מלוא, וביאר שם בשם הבית הלוי וכבר קדמו השאג"א סי' ה', דלדעת הרמב"ם אחר שגמר המלוא לא שייך לקיים הידור מלוא, ולכן הרמב"ם לטעמיה סי' הכא גבי גר חנוכה ס"ל דהכל הדלקה אחת, כיון דכל כך מילתא דגר לכל אחד הוא ענין של הידור מלוא, ע"כ לא שייך כלל לומר שחבה הדלקה מיוחדת לכל אחד ואחד דא"כ הא נמלא דהדלקה השניה היא רק משום הידור בלבד ונפרדת מעיקר מעשה המלוא, וזה אי אפשר לדעת הרמב"ם, ולהכי ס"ל דהפירוש גר לכל אחד ואחד הוא, דמדליק צב"ב נרות בעד כולם והכל הדלקה אחת היא דלפי"מ נמלא דעלם המלוא נעשית בהידור, אבל אם ידליק כ"א צפני עצמו כהדלקה מיוחדת נמלא דהמלוא לחוד וההידור לחוד ואין זה בכלל ואטו, משא"כ הרמב"ם לטעמיה דפסק ציו"ר"ד סי' רס"ד סעיף ה' כדעת רש"י והטור דבחול בכל גווי לריך לחזור על ליין שאינן מעבדין אף אם כבר פירש וסילק ידיו מהמילה וא"כ גם צפני"ע איכא הידור מלוא על הליקין, ע"כ שפיר מפרש דגר לכל אחד ואחד היינו דכל אחד מדליק צפני"ע, דגם באופן זה הוה בכלל הידור לדידיה עיי"ש.

ודבריו י"ע דלפי"מ דכל דינא דרמ"א דכל אחד מדליק הוא בתורת הידור מלוא להצב"ב המדליק איך מצרכין עליה, והא מבוחר דרמ"א יור"ד סימן רס"ה סעיף ג' שכתב שם אבל כשחוזרין על ליין המעבדין המילה לריך לחזור ולצרך וכי מבוחר דבחול על ליין שאינן מעבדין אינו חוזר ומצרך והיינו דס"ל דעל הידור מלוא אין מצרכין, וא"כ גם הכא צ"ח יולא דלדעת רמ"א אין לצרך, [הן אמר דזה גופא דמשמע שם בדברי הרמב"ם דעל ליין שאינן מעבדין אין מצרכין י"ע דאפי' אי נימא דהידור מלוא מדין זה אלו ואטו הוא רק חיובא מדרכין, מ"מ הרי גם על דרכין מצרכין, וא"כ אמאי לא יצרך על הידור מלוא], וע"כ דאין כונת הרמב"ם כאן דהכי בית מדליקין בתורת הידור מלוא להמליק, אלא הוה כאן דין הידור על עלם קיום המלוא דהמכודין כל אחד מקיים המלוא צפני עצמו וא"כ אין לו שייכות לדינא דהרמב"ם במה דס"ל דגבי מילה איכא דין קיום הידור מלוא אחר שכבר גמר ופירש מן המלוא, ולכך שפיר מצרכין הכא.

הלכה ט עששית שהיתה דולקת כל היום כולו למוצאי שבת מכבה ומברך ומדליקה שהדלקה המצוה ולא ההנחה, ומותר להדליק גר חנוכה מגר חנוכה עכ"ל. ובהשגות א"א וע"י קינסא עכ"ל.

ועיין צמ"מ שכתב דכונת הראב"ד שאפי' ע"י קינסא מותר, ובדעת הרמב"ם כתב דס"ל דע"י קינסא אסור, וכ"כ הרמב"ם מפורש בפרק ג' מהלכות תמידין הלכה י"ד גבי מנורה עיי"ש. והנה בגמ' משמע לכאורה כדעת הראב"ד דהרי איפלגי בשבת דף כ"ב בזה דאמר רב אין מדליקין מנר לגר, אי עטמא דרב משום ציוי מלוא, ולפי"מ מיירי פלוגתייהו דרב ושמואל ע"י קינסא, ולשמואל שרי ע"י קינסא, או דעטמא דרב משום אכחוש מלוא ופלוגתייהו דרב ושמואל מיירי מנר לגר בלי קינסא, אבל בקינסא אף לשמואל אסור, וכיון דמ"ד דפלוגתייהו באכחוש מלוא איפריך, וא"כ ע"כ פלוגתייהו בציוי מלוא והיינו בקינסא ואפי"ה שרי בשמואל, וכיון דאמר אב"י בכל מילי עבדי מר כרב חוץ מהכי תלחא, ואחד מהם הוא דמדליקין מנר לגר, א"כ הרי בודאי הלכה כשמואל דאף ע"י קינסא שרי וכבר תמה בזה בלח"מ, ועיי"ש שתי דס"ל להרמב"ם כיון דאח"כ אמרו שם בגמ' מאי הוה עליה, והיינו משום דאפשר דלא הוה תיוצתא גמורה כדכתב הרא"ש, או דמיצעי ליה כדכתבו בחוס' אי הלכה כרבא דפסק כשמואל

למ"ד כצח זקוק לה, דהא זקוק לה הוא רק מלד דאית צב
מלח פרסום הכס, אלל עיקר מלח דללקת נר חנוכה שפיר
קיים, משא"כ להלד הא' מה דס"ל כצח זקוק לה הוא משום
דחסר בעיקר מלח דללקת דעיקר המלח לא קיים, והכא
ברש"י שצח דף כ"א ע"א ד"ה זקוק לה כתב רש"י וז"ל
להקנה כללך לריק לכתחילה לעשות יפה דלמא פשע ולא מתקן
לה עכ"ל, וברש"י שם תמה וז"ל ולכא שפת יתר הוא דצפשיטות
ה"מ לפרש טפי דחיישין שמה ישכח מלתקן וז"ע.

אבן נראה בדעת רש"י דס"ל כהלד הכ' דדינא זקוק לה
להאי מ"ד אינו משום דס"ל דחסר בעיקר מלח דללקת
נר חנוכה, אלל דצפ"י שיהא דלוק מלד מלח פרסום הכס,
ולכן ס"ל לרש"י כיון דעיקר מלח דללקת כ"ח צודאי קיים
אלל דחסר צענין פרסום הכס, ע"כ מלד חששא דשמה ישכח
ויהיה חסום לא איכפת לן, כיון דעכ"פ קיים מלח דללקת
כ"ח, ולכן כתב רש"י דהחשש הוא שיפסע ולא יחוש למלח
פרסום הכס, וכן מצוה להדיא צחידישוי הרמב"ן שם שכתב
לישכח ק"י חוס' שצח דף כ"א ע"א ד"ה ומוחר להשתמש
לאורכ שהקשו צתום' וא"ת מל"ל לרצא דסבר רב הונא דמוחר
להשתמש לאורכ דילמא הא דאמר אין מדליקין בשבת משום
דסבר כצח זקוק לה ואין יכול להדליק בשבת, ותי' הרמב"ן
וז"ל וא"ל דס"ל לתלמודא כיון דצצח א"ל להזקק לה לא
חיישי ומדליקין בכל השמיים מכיון שאפשר שלא יכבו אף
על פי שפעמים שצבין לא איכפת לן, ושבת למאן דאמר
כצח זקוק לה דינו שיהא לחול למ"ד כצח אין זקוק לה
כשם שצחול מוחר להדליק בשמיים כלל ואין מחזירין להדליק
זקוק לה אף בשבת כן לדברי הכל ואין מחזירין להדליק
בפחילות ושמיים אחרים, שצצח לד"ה כצח אין זקוק לה
ואין לך צח אלל מלח דללקת כלל עכ"ל. הרי מצוה
להדיא בדברי הרמב"ן דאפילו למ"ד כצח זקוק לה אינו חסרון
בעיקר קיום מלח דללקת ולכן היכא דצח ואנוס הוא לא
איכפת לן וכל החששא הוא רק צחול מלד שמה יפסע ולא
יחקן לקיים מלח פרסום הכס, ולפי"ז למ"ד אינו זקוק לה
גם חיוב למלח פרסום הכס ליכא. אולם במאירי מצוה דחולק
ע"ז דהנה במאירי שם הקשה למ"ד כצח אינו זקוק לה
היחך מהירים לו לכתחילה לעשות המלח שלא כראוי, ותי'
מחוך מיעוט הזמן לא חששו צח שסחם הדברים אינה צח
כשישור זה עכ"ל. ולכאורה צ"ע א"כ גם למ"ד כצח זקוק לה
אמאי אין מדליקין צחם כיון שסחם הדברים אינו צח,
וע"כ צ"ל בדעת המאירי דמ"ד כצח זקוק לה ס"ל דהיכא
דלא דלקה כשישור חסר בעיקר מלח דללקת, ולכן שפיר
חששו דיכבה, כיון דאם יכבה יהיה חסר לו עיקר מלח
דללקת, ואפילו יחזור וידליק יחסר לו מחמת דללקת, משא"כ
למ"ד אינו זקוק לה הוא משום דס"ל דקיים המלח כדללקת
לחוד, אלל דהיכא עוד מלח מלד פרסום הכס, ומלד פרסומי
ניסא לא אטרחרבו לחזור ולדליק, ולכן לא חששו נמי שיכבה
כיון דמסתמא אינן נכבין. והנה צרא"ש כאן סו"ס ז' כתב
דאף למ"ד כצח אינו זקוק לה אם מתחילה נתן צח שמן
פחות מכשישור לא ילא ידי חובתו עיי"ש, וכ"כ בעור צסימן
הרע"ה, ונראה דכ"ז שייך אי נימא כדעת המאירי דלמ"ד
כצח זקוק לה הוא משום דחסר צמלח דללקת והיינו דס"ל
דכמלח מתחילה משעת דללקת ונמשכת עד סוף הזמן,
ובכן י"ל דגם מ"ד אינו זקוק לה נמי ס"ל הכי אלל דס"ל
דאחר שכצח לא העריחוהו חכמים ולכן שפיר י"ל דמלח
דללקת הוא דוקא אם צצח דללקת איכא כשישור על משך
זמן מלח, משא"כ לדעת הרמב"ן ורש"י דאפילו למ"ד כצח
זקוק לה אינו מלד מלח דללקת וליכא כלל דין כדללקת

ומסיק דה תלוי אי הדלקה עושה מלח שרי, ואי הנחה
עושה מלח הוה בקינסא ואסור, א"כ הרי מצוה להדיא
דע"י קינסא אסור וכדעת הרמב"ם, אלל דהלח"מ חמה מהא
דפסק הרמב"ם צפרק ג' מהלכות מעשר שני הלכה י"ע וז"ל
מע"ש אין שוקלין כנגדו אפי' דגרי זהב ואפי' לחלל עליהם
מעש"ש אחר גזירה שמה (לא) יכוין ממנו משקלות ונמלאו
הפירות חסרים והוא שוקל צחם מעות לחלל עליהם מעשר
אחר, נמלא מוליא מעשר לחולין צפחות מדמיו, [והיינו
דברמב"ם מפרש פי' אחר צח דאמרנו בגמ' גזירה שמה
יכוין ממנו משקלות וע"י מאירי כאן] עכ"ל. ואמאי הולך
הרמב"ם להאי טעמא, הא לא הולכו להאי טעמא בגמרא אלל
למ"ד דבקינסא נמי שרי, ואי אפשר לומר דטעמא משום צחוי
מלח, אלל לפי"מ דפסק הרמב"ם דע"י קינסא אסור משום
צחוי מלח כ"י אסור משום צחוי מלח כיון דצצח ששוקל
כנגדו עוד ליכא כאן מלח כדאיתא בן להדיא בגמרא, ותי'
הלח"מ דס"ל להרמב"ם דאפילו אי קינסא אסור נמי לא דמי
לקינסא דכבה עכ"פ גוף המעות יחלל אה"כ עליו המעשר
ואלו המעות עצמן יהיו גוף המלח, משא"כ הקינסא דלעולם
לא תהיו גוף המלח, ודייק בן הרמב"ם מלשון הגמרא שאמר
דאי חמרת בשלמא כי פליגי מנר לנר הא לא הוה חיוצתא,
דכו"ל לגמרא למימר ניחא, אלל כונה בגמ' דאף דלא דמי
לקינסא מי"מ י"ל דדמי קצת לקינסא ולכן לא הוה חיוצתא,
והיינו ד"ל כך, אלל לפי האמת דחרו משום גזירה דשמה
יכוין ממנו משקלות, היינו דלכו"ע בן הוא טעם המשנה ולא
משום צחוי מלח, משום דלא דמי לקינסא, משום דכבה
גוף המעות יהיו צעלמות אה"כ המלח עיי"ש. ודברי הלח"מ
צ"ע דהרי עיקר חירורו היה לדעת הרמב"ם דסמך אגמ
דלקמן דאמר דמדליקין מנר לנר תלוי אי הדלקה עושה מלח
אי הנחה עושה מלח ואי הנחה עושה מלח אין מדליקין
משום דדמי לקינסא, והיינו משום דצצח דללקת אין כאן
עוד מלח, אף דהוא עצמו יהיה אה"כ גוף המלח, ודמי
ממש למעש"ש שאין שוקלין דינר זהב כנגדן ומפורש אמרו
דדמי לקינסא, ומה הוא עיקר יסוד ההלכה לדעת הרמב"ם
דבקינסא אסור, א"כ הרי מצוה להדיא דגם צכ"ג דהוא
צעלמו יהיה אה"כ גוף המלח נמי איכא משום צחוי מלח,
וא"כ אמאי הולך הרמב"ם לטעמא דשמה יכוין ממנו משקלות
גבי מעש"ש וז"ע. וגם מדברי הרמב"ם עצמו מוכח כן שסמך
האי דינא דמדליקין מנר לנר למש"כ מקודם שדלקה עושה
מלח ולא הנחה, ומצוה דאי הנחה עושה מלח אין מדליקין
וע"כ משום דדמי לקינסא וז"ע. ועוד צ"ע אמאי לא השיג
הראב"ד צבלכות חמדין ומוספין גבי מנורה דשרי נמי ע"י
קינסא, וע"כ צ"ל בדעת הראב"ד דס"ל לחלק צין נר חנוכה
לנרות דמנורה, וא"כ י"ל דגם דעת הרמב"ם בן הוא, ומש"כ
כאן ומדליקין נר חנוכה מנר חנוכה כונחו אפילו ע"י קינסא
וכדעת הראב"ד, ולפי"ז מצוה היעב מה דהולך הרמב"ם
צבלכות מעש"ש לטעמא דשמה יכוון משקלות כיון דגם ע"י
קינסא שרי אלל דל"צ מ"ש מנורה ומ"ש נר חנוכה והרי
חזינן בגמרא דמדמי להו ללאהדי וז"ע.

ואשר יראה צח דהנה בעיקר דין הדלקת נר חנוכה י"ל צ' גווי, (א) דמלח נר חנוכה אינו מקיים אלל א"כ
מדליק שיעור שיוכל לדלוק עד שחכלה רגל מן השוק, ואי כצח
צתוך הזמן חסר בעיקר מלח דללקת נר חנוכה, ואפילו למ"ד
כצח אינו זקוק לה, מ"מ המלח מתחילה משעת כדללקת
עד הסוף, אלל דאי כצח לא העריחוהו חכמים יותר,
(ב) י"ל דמלח נר חנוכה מקיים צצח כדללקת, או צצח
הנחה, אלל דהוא מלח נמשכת רק מלד פרסום הכס, ונפח"מ

דעמא דלא יאל משום שברואה אומר לעורו הוא דאלקס והוא משום דעור ס"ל כשיעת הרשצ"א דגם כדלקת פנים יואל, וא"כ ע"כ מה דאמרו בגמרא דלקת במקומה צעין, הא בכ"מ מקומה, וע"כ משום דהגמרא מיירי כדליק שלא לשם חנוכה ולכן שפיר קאמרי דלקת במקומה צעין ואינו יואל כהנחה לשם חנוכה בחוץ, אבל כדליק בפנים לשם חנוכה שפיר ה"ה יואל, וזה בא העור לכלול דגם כדלקת בפנים לשם חנוכה נמי לא יאל, כיון דמה שמונחת בחוץ ע"י הולאה זו לא מהני משום דברואה אומר לעורו הוא דאלקת, לכן אינו יואל בכ"ג שדליק בפנים ע"מ להוילאו, דמאד דלקת פנים, כיון דצפנים לא דלק בזמן שיעורו הוה כדליק צפוחת מכשיעור דלא מהני, ואינו יואל במה שהוילאו לחוץ מאד שברואה אומר לעורו הוא דאלקת וכמשי"א.

והנה צו"ע סימן תרע"ג סעיף ב' דלקת עושה מזה לפיכך אם כצח קודם שיעור זמנה אינו זקוק לה ואפילו כצח צע"ש קודם קבלת שבת שעדיין הוא מצטרף יום אינו זקוק לה ע"כ, ומקורו באי דינא הוא צחומת הדשן סימן ק"צ שהוכיח בן מהא דמחיר רב נ"ה בשבת צפחיות ושמנים שאין מדליקין בשבת ולא חייש שמה יכבה אחר קבלת שבת שאסור לחזור ולהדליק ש"מ דכצח אינו זקוק לה כשכצח אחר קבלת שבת הכ"ד כצח קודם קבלת שבת דאין זקוק לה עיי"ש, ועיי"ש צע"ש ס"ק ט' שחמה מאי מדמה כצח אחר קבלת שבת דהוא זמן נר חנוכה ודלק בזמן מצותו, משא"כ כצח קודם קבלת שבת מצוה דקיים מצות נ"ה בזמן הכוה, וגרסא כוננו דאחר קבלת שבת, כיון שמוכרח להדליק לפני קבלת שבת, מאז מחיל מצותו ואחר ק"ש אם כצח הוה כצח תוך זמן החיוב ולכן אינו זקוק לה משא"כ כצח קודם קבלת שבת כיון דאפשר לחזור ולהדליק לא מקרי שדלק תוך הזמן, ועיי"ש צע"ש דלכן חולק על האי דינא וס"ל דכצח קודם קבלת שבת כן זקוק לה עיי"ש. ובתשובות כת"ס אר"ה סימן קל"א חמה על הכ"ז, דאפילו אי נימא כסברת הכ"ז דיש לחלק בין כצח קודם קבלת שבת לכצח לאחר קבלת שבת, דשאני אחר ק"ש דהוא זמן מצותו ואי אפשר ללמוד זה מזה מ"מ הא הכ' דינא גופא דכצח קודם קבלת שבת נמי יכולים להוכיח מהב"ה דרב דאין מחיר רב להדליק בשמנים ופחיות שאין מדליקין בהם בשבת לנ"ה בשבת הא איכא למיחש שמה יכבה קודם קבלת שבת ויפגע ולא יתקן להדליק דהא מהאי עמא גופא לא היו מדליקין גם בחול בשמנים אלו, אי הוה ס"ל דכצח זקוק לה, וע"כ מוכח דגם כצח קודם קבלת שבת נמי אינו זקוק לה, ולפ"ז חמה נמי אחרותה הדשן אמאי לא הוכיח דינא דקודם קבלת שבת גופא מרב ולמה הולך להוכיח על אחר קבלת שבת ולילף קודם קבלת שבת מאחר קבלת שבת ונ"ע. והנה ברי"ף בפרק ב' דשבת כתב וז"ל אמר ר' זירא אמר רב מחנה אמר רב פחיות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת קסבר אסור להשחמם לאורח ולא אחי לאטווי וחו מדמליקין בהן בחנוכה בשבת דאי כביא לא מדקיק לה ש"מ כצח אין זקוק לה ע"כ, ובפנ"י חמה על מה שהולך ברי"ף להוכיח דכצח אינו זקוק לה מדמליקין בהן בשבת, הא מצוה בגמרא דמהא דמליקין בהם בחול נמי מוכח דכצח אינו זקוק לה כדאמרי בסוגיא דרב חסדא דס"ל מדליקין בהן בחול אבל לא בשבת ס"ל דכצח אינו זקוק לה ונ"ע.

וגרסא לומר לפי"מ שביארנו לעיל בדעת המאירי והרא"ש והעור דלמ"ד כצח זקוק לה הוא משום דס"ל דחסר

שיהיה על משך זמן מצותה מביחא חיתי נימא דמ"מ בשעת ההדלקה נאמר שיהיה זה כשיעורו על משך זמן ההדלקה, כיון דמשך הזמן אין לו שייכות למצות ההדלקה וכמשי"א. ולפ"ז צודאי גם האי הלכתא שכתב הכ"ז צו"ה סימן תרע"ג אות י' בשם שלטי הגבורים דאם הדליק נ"ה צפני הרוח וכצח צריך לחזור ולהדליק, משום דהוה כלא נתן זה שמן כשיעור, וזה דוקא לשיעת הרא"ש והעור והמאירי אבל לדעת הרמב"ן ורש"י צודאי א"ל לחזור ולהדליק, דגם צמותן שמן פחות מכשיעור לדעתם א"ל לחזור ולהדליק. ובהכי נראה ליישב דברי העור צסימן תרע"ה שכתב דעמא דהדליקת צפנים והוילאה לחוץ לא יאל ידי חובתו משום דברואה אומר לעורו הוא דאלקת, וכבר תמכו שם במג"א סק"ג בשם הכ"ה וכן תמה שם הכ"ז צס"ק ב', הא בגמ' לא הוילאו לעמם זה אלא למ"ד הנחה עושה מזה אבל למ"ד דלקת עושה מזה אמרו בעמא דלא יאל משום דהדלקת במקומה צעין, וחרצו דס"ל להעור דלמסקנא הדרי מטעמא דהדלקת במקומה צעין, ותמכו מ"ל להעור דלמסקנא הדרי מהאי טעמא ולפמשי"ב נראה דהנה ל"ע צחא דאמרו שם בגמרא דהדלקת במקומה צעין, אכ"כ, מ"מ אמאי לא יאל ידי חובתו במה שדליק בפנים, הא אמרי דבשעת הסכנה מדליק צפנים ודיו, הרי דהדלקת בפנים נמי דלקת מזה היא, וע"כ ל"ל דלא תקנו חז"ל דמהני דלקת פנים אלא בשעת הסכנה, וכן ל"ל בדעת התוס' שבת דף כ"א ע"ב ד"ה דאי לא אדליק שכתבו דצמנו שדמליקין צפנים יכול להדליק בכל זמן שירצה, דלכאורה ל"ע א"כ אמאי בזמן חז"ל ללישנא קמא בעבר הזמן אמרי לא ידליק אמאי ידליק צפנים וע"כ דבזמן דאיכא דלקת חוץ אינו יואל כהדלקת פנים, אכן צרע"א שם דף כ"א ע"ב הוכיח דרצ"א ס"ל דנר חנוכה אסור להשחמם לאורח מהא דאמר רבא דנר ציתו ונר חנוכה נר ציתו עדיף משום שלום ציתו, ואם איתא דמותר להשחמם לאורח עושה נר אחד ועולה לכאן ולכאן ומניחו על שלחנו ודיו כדרך שאמרו בשעת הסכנה מניחו על שלחנו ודיו עיי"ש, ואי נימא דדוקא בשעת הסכנה קצבו דלקת נר חנוכה צפנים אבל שלא בשעת הסכנה לא, א"כ מה הוכיח הרשצ"א דאי מותר להשחמם לאורח יעשה נר אחד ומניחו על שלחנו ועולה לכאן ולכאן הא בזמן דאיכא דלקת חוץ אינו יואל כלל כדלקת פנים, וע"כ דהרשצ"א חולק ע"ז וס"ל דגם בזמן דאיכא דלקת חוץ נמי יואל כהדלקת פנים א"כ ל"ע אמאי אמרו כהדליק צפנים והוילאה לחוץ אינו יואל משום דהדלקת במקומה צעין, הא מ"מ הוה דלקת פנים במקומה, ולפמשי"ב בדעת העור והרא"ש והמאירי דאפי' אי ס"ל דכצח אינו זקוק לה הוא משום דלא בעריחו חכמים, אבל מצות הדלקת צחמה נמשכת מחמת הדלקתו עד זמן משך שיעור ההדלקה ולכן ס"ל דצפי דבשעת הדלקת יהיה זה שמן כשיעור משום דצעין בשעת הדלקת שיכול לדלוק כ"ז משך מצות ההדלקה, ולכן אי אפשר ללאת כאן מאד דלקת פנים, כיון דהדליק ע"מ להוילאה לחוץ, וא"כ אי אפשר ללאת מאד דלקת פנים כיון דהדלקת פנים לא היה על כל זמן משך מצותה, ומאד דלקת חוץ אינו יואל משום דהדלקת במקומה צעין, אלא דאכתי ל"ע אי נימא כסברת הרשצ"א דיואל גם כהדלקת פנים, א"כ מה שייך כלל לומר דהדלקת במקומה צעין, הא אין כאן מקום כלל, וע"כ ל"ל דהגמרא מיירי דלא דליקת לשם חנוכה, ולכן אינו יואל כהדלקת פנים, וגם במה שהניחה בחוץ אינו יואל משום דצפי דהדלקת לשם חנוכה כיון דס"ל דהדלקת עושה מזה, אבל אכ"כ אי הדליק צפנים לשם חנוכה ה"ה יואל, מאד דלקת פנים, וא"כ מיושבין היטב דברי העור במש"כ

בעיקר קיום מצות הדלקת נ"ח דמנחה משעת הדלקת עד זמן משך הדלקתה, אבל מ"ד אינו זקוק לה ס"ל דלא חסר בעיקר קיום מצות הדלקתה, אלא דלא בעריחורו חכמים יותר כזה גופא י"ל דחרי גוונא (א) י"ל דאכ"י דלא חסר בעיקר קיום מצות הדלקת מ"מ י"ל דאי כן דולק, כל רגע שדולק מקיים מצות הדלקת נר חנוכה, כמו במנחה תפילין, דאף דזרנג הראשון כבר קיים מצות הנחת תפילין מ"מ כל רגע שדולק עם התפילין מקיים מצות תפילין, אף דהתפילין צבי מעשה הנחה וקשירה, אלא כיון שדולק בתפילין שהנחתו ע"י הנחה וקשירה מקיים כל רגע מצות תפילין וה"י בהדלקת נר חנוכה כל רגע שדולק ע"י מה שהוא הדליק מקיים כל רגע מצות הדלקת נר חנוכה, וזהו מה דאמר ר' כצח אינו זקוק לה, דכבר קיים המצוה דרגע הראשון של הדלקתה, באופן (ב) י"ל דכל מה שדולק אח"כ אין צו קיום מצות הדלקתה אלא מצות פרסומי ניסא, ולזה חס כצח לא בעריחורו יותר, והנה בהדלקת נר חנוכה בשבת כיון דמדליקין לפני קבלת שבת דהוא לפני זמן הדלקת הנרות בחול י"ל דחרי גוונא, (א) דכיון דדולק נמי בזמן הדלקת נ"ח בחול ע"י הוא יולא צמנא נ"ח, (ב) י"ל דצ"ש קצבו חכמים מתחילה זמן חדש על מצות הדלקת נר חנוכה לפני קבלת שבת ולפי"ז שפיר מקיים מצות הדלקת נר חנוכה בשעת הדלקתו, אכן כ"ז תלוי במה שחקרנו דאי נפרש דככל הדלקת נ"ח איכא בכל רגע שדולק קיום מצות נר חנוכה כיון שהדולק על ידו, ומצות תפילין שפיר י"ל דגם בשבת מה דיוולא צמנא נ"ח אף שהדליק לפני הזמן, מ"מ יולא מצותו כזה שדולק גם אח"כ בזמן מצות הדלקתה בחול, כיון דככל רגע מקיים מצות הדלקת נ"ח, משא"כ אי נימא דליכא כלל קיום מצות נר חנוכה בכל רגע במה שהוא דולק אף שדולק על ידו, והוא משום דלקיום המצוה צטין דוקא מעשה ההדלקת א"כ ע"כ י"ל מה דיוולא צ"ש מצות נר חנוכה אף דמדליקין לפני הזמן עוד לפני קבלת שבת הוא משום דצ"ש קצבו חז"ל מתחילה זמן אחר על קיום המצוה והיינו קודם קבלת שבת דלא הוא זמן מצוה, ולפי"ז מיושב היטב דברי ר"י דהוכיח דכצח אינו זקוק לה מהא דחזין דמדליקין בשמנים פסולים נר חנוכה בשבת, אף דבגמרא מוכיח לה גם מהא דמדליקין בהן בחול דס"ל דכצח אינו זקוק לה, והוא משום דמהא שמעתי חידוש דינא דגם בכצח צ"ש עוד לפני זמן קבלת שבת נמי אינו זקוק לה דזה לא ידעי כלל מהא דמדליקין בהן בחול, דה"ל דמה דמדליקין בהן בחול הוא משום דאכ"י דמצות הדלקתה מקיים דרגע הראשון בשעת הדלקת ולכן שפיר מדליקין בפסולי שמנים ותפילות כיון דמסתמא אין חוששין שמה יכבה, כמ"ש המאירי, ואם כן יכבה נמי כבר קיים מצות הדלקת דרגע הראשון של הדלקתו, אבל שפיר י"ל דגם אח"כ כל רגע שדולק נר חנוכה מקיים מצות הדלקת נ"ח, ולפי"ז מה דמועיל הדלקת נר חנוכה בשבת לפני הזמן הוא משום דכיון דיהיה דולק גם אח"כ שהוא זמן הדלקת בחול כצח הוא מקיים מצות הדלקת נר חנוכה, ולפי"ז חס כצח בשבת עוד לפני זמן הדלקת בחול דודאי אינו יולא, ולזה הוא דהוכיח ר"י דס"ל כצח אינו זקוק לה מהא דמדליקין בשמנים פסולים צ"ש, דלא הרי הוא מדליק לפני הזמן בחול, וא"י אי יכבה עוד לפני זמן הדלקת בחול אמאי יולא הא לא דלק כלל בזמן מצות הדלקת, וא"כ אמאי מדליקין בפסולי שמנים צ"ח צ"ש, וע"כ מוכח מהא דכצח עוד לפני זמן הדלקת והיינו קודם קבלת שבת נמי אינו זקוק לה והיינו משום דגם צ"ש יולא חיוב דמעשה ההדלקת אף לפני זמנה והוא משום דשבת קצבו מתחילה חז"ל זמן אחר להדלקת נר חנוכה וכמ"ש.

מצתה נראה דזהו נמי ביאור דברי תרומת הדשן וכמ"ש בביאור דעת ר"י וזהו דהתרומת הדשן נסחפק בעיקר דין הדלקת נר חנוכה צ"ש קודם קבלת שבת, אי עשו חז"ל קביעת זמן מיוחד להדלקת נר חנוכה לפני קבלת שבת וזהו זמן מיוחד לא כזמנו של מצות נר חנוכה בחול, או דמימא דגם צ"ש מצות הדלקת נר חנוכה הוא אותו הזמן של מצות נר חנוכה בחול, והא דיוולא בהדלקת נר חנוכה לפני קבלת שבת הוא משום דדולק נמי אח"כ גם בזמן מצות נר חנוכה בחול, ומקיים מצות נר חנוכה כשיגיע זמן של מצות נר חנוכה בחול, וזהו מה דהוכיח התרומת הדשן, דמדאמר רב מדליקים בשמנים ותפילות הפסולים, לנר חנוכה צ"ש ואין את חוששין שמה יכבה אחר קבלת שבת קודם זמן מצות נר חנוכה בכל ימות השבוע, וכצ"ג הרי חסר בעיקר מצות נר חנוכה, וא"כ יהיה חסור להדליק בפסולי שמנים כמו למ"ד דבחול כצח זקוק לה, וע"כ י"ל דס"ל דאין כאן קיום מצות נר חנוכה במה שדולק אח"כ וכל קיום מצוה הוא רק במעשה ההדלקת, ומה דמקיים המצוה אף דהוא לפני זמן מצות נר חנוכה בחול הוא משום דחז"ל קצבו זמן אחר למצות נר חנוכה צ"ש, וא"כ ממילא ליכא נפק"מ בין כצח קודם קבלת שבת שיכול לחזור ולהדליקה, בין כצח אחר קבלת שבת שאי אפשר לחזור ולהדליקה כיון דע"כ מוכח דשבת קצבו זמן אחר למצות נ"ח דודאי אין נפק"מ מהי כצח כיון דכבר יולא ידי מצותו דרגע הראשון שהדליק, ולפי"ז מצוה היטב מה דלא הוכיח התרומת הדשן באי הוכחה גופא על כצח קודם קבלת שבת וקבוציית הכצח סופר, משום ד"ל אדרבא אכ"י קודם קבלת שבת כ"י נריך לחזור ולהדליק כיון דלא קיים כל עיקר מצות נר חנוכה שפיר לא חיישין כלל שמה יפגע כיון דלא קיים כל עיקר מצות נר חנוכה, ואכ"י ד"ל דאם כצח קודם קבלת שבת דנריך לחזור ולהדליק, ושאי בחול דלמ"ד כצח זקוק לה אין מדליקין, אי כדעת המאירי והרא"ש והעור דלמ"ד כצח זקוק לה הוא משום דחסר בעיקר מצות הדלקת, וא"כ אינו מצד חששא דשמה יפגע ולא ידליק אלא משום רגע זו דכצח דע"י גופא חסר לו צמנא הדלקת דהוא מתחיל מחמת ההדלקת עד משך זמן הדלקתה, וכן אי ס"ל כדעת רש"י והרמב"ן דלמ"ד כצח זקוק לה אינו משום חסרון צע"ס מצות הדלקת, אלא חסרון זמן משך ההדלקת משום פרסומי ניסא, וכיון דאינו חסרון צע"ס מצות ההדלקת חששו שמה יפגע על פרסומי ניסא, משא"כ כאן בשבת קודם קבלת שבת חס יכבה דודאי אין את חוששין כלל לשמה יפגע ולא יקיים מצות הדלקת נר חנוכה כל עיקר, ולכן הוכיח התרומת הדשן מהא דאין חוששין שמה יכבה אחר קבלת שבת דלא לא יוכל לחזור ולהדליק וחסר לו בעיקר מצות הדלקת, וע"כ מוכח מהא דאי אפשר לומר דמה דיוולא בהדלקת נר חנוכה בשבת לפני הזמן הוא משום דככל רגע שדולק מקיים מצות הדלקת ויולא ידי מצוה במה שיכא דלוק בזמן מצות נר חנוכה בחול, וע"כ מוכח דצ"ש קצבו חז"ל זמן אחר לקיום מצות נר חנוכה ולכן שפיר יולא דרגע ההדלקת הראשונה, וא"כ ממילא ידעי דהכ"ד כצח קודם קבלת שבת נמי אינו נריך לחזור ולהדליק כיון דכבר קיים מצות ההדלקת במעשה ההדלקת לחוד וכמ"ש.

מצתה יתבאר היטב דברי הרמב"ם והנה הרמב"ם כתב בפרק ד' מהלכות חנוכה הלכה ה' אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין שבה או הזיד ולא דליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שהכלה רגל מן השוק וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יותר, עבר זמן זה אינו מדליק ונריך

שיתן זה שמן צנר כדי שחכים דולקת וכוללת עד שחכלה רגל מן השוק הדליקה וכבחה אינו זקוק להדליקה פעם אחרת, נשארה דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק אם ראה לכבחה או לסלקה עושה ע"כ. ומדסתם הרמב"ם משמע דהאי דינא דלרין ליתן זה שמן רק עד שחכלה קאי נמי אמש"כ לעיל דהי לא הדליק עם שקיעת החמה מדליק וכולך דגם אז אין לרין ליתן זה שמן יותר רק עד שחכלה, ולפי"ז אי ליכא אלא זמן מועט עד שחכלה רגל מן השוק, וזמן שמן רק למקצת הזמן כמשמע הזכ"ה), ומצואר דעת הרמב"ם דהאי הלכתא דלרין שיתן זה שמן עד שחכלה רגל מן השוק אינו הלכה בקיום מצות נר חנוכה דלרין להדליק נר שימשך הדלקתו משך זמן כזה, וא"כ גם במדליק בתוך הזמן היה לרין להדליק נר כזה שיש בו שמן שיוכל לדלוך משך זמן שמשעת השקיעה עד שחכלה, וגם כיון דלדעת הר"מ אחר שחכלה רגל מן השוק ליכא מצות נר חנוכה, אפילו אם יתן זה שמן כשיעור הזה נמי לאו כלום הוא כיון דאחר זמן שחכלה ליתא למצות הדלקה, וע"כ מוכח דעת הרמב"ם דבהדלקה לחוד קיים מצות נר חנוכה אפילו אין בו כשיעור, ומ"מ לרין שיתן זה כשיעור, אכן יש לפרש מה דלרין ליתן זה כשיעור צ"י גוויי ה) משום פירסומי ניסא, (ז) כדי שיקיים כל רגע מצות הדלקה נר חנוכה ונראה דעת הרמב"ם דס"ל דכ"ז אי בכל רגע איכא קיום מצות נר חנוכה, או הוא רק משום פירסומי ניסא זה חלוי אי הדלקה עושה מצוה אי הנחה עושה מצוה, דאי נימא הדלקה עושה מצוה ע"כ י"ל דבמעשה הדלקה לחוד איכא קיום המצוה, ושאר הזמן אינו אלא לפירסומי ניסא, דל"ש לומר דבכל רגע איכא קיום מצוה, כיון דהדלקה עושה מצוה, צפי לקיום המצוה מעשה הדלקה, משא"כ אי נימא הנחה עושה מצוה שפיר י"ל דבכל רגע במה שמונה שם נר דלוק מקיים מצוה נר חנוכה כמו בהנחת הפילון, וזהו ציחור דברי הגמרא מה שאמרו דאי מדליקין מנר לנר אי לא, תלוי אי הדלקה עושה מצוה אי הנחה, דבדלתי אין כוונת הגמרא דאי הנחה עושה מצוה, כיון דבשעת הדלקה עוד לא היה מצוה לכן דמי לקינסא ואיכא כאן ביחוי מצוה וכמו שפירש בחוס' דברי הרמב"ם ס"ל דבכ"ג דהוא גופא יכיה המצוה אח"כ לא דמי לקינסא וכדמוכח מהב"א דמשע"ש דבולרין הרמב"ם לעומת משום שמה יכוין למשקלתיו, והוא משום דבכ"ג דהמשותף צמחם יחללו עליהם מע"ש והוא גופא יכיה המצוה לא דמי לקינסא, אלא כוונת הגמ' לגבי הנר הראשון שמתנו אנו רואים להדליק דה תלוי אי הדלקה עושה מצוה אי לא, דאי הדלקה עושה מצוה, א"כ הרי קיים מצוה הדלקה נר חנוכה במעשה ההדלקה, וכל מה שדולק אח"כ הוא רק משום פירסומי ניסא ולכן אין צנר צנר דין מצוה נר חנוכה ושפיר מדליקין מנר לנר, משא"כ אי הנחה עושה מצוה, ואז כל רגע ורגע מקיים מצוה נר חנוכה וכו' נר מצוה, ואז אין מדליקין מנר לנר, וזהו מה דכתב הרמב"ם הני תרי דיני סמוכי להדדי דהדלקה עושה מצוה

ולכן מדליקין מנר לנר כיון דצנר נגמר צנר דין מצוה נר חנוכה, ולפי"ז צלמח גם ע"י קינסא שרי, וזהו מה דסתם הרמב"ם בסתמא מדליקין מנר לנר, ואין כאן מחלוקת בין הראב"ד לרמב"ם.

מצתה מצואר היטב החילוק לדעת הרמב"ם בין נר חנוכה דשרי להדליק מנר לנר אפילו ע"י קינסא ובגרות ממורה אסור ע"י קינסא, וכן הוא גם דעת הראב"ד מדלל השיג שם בגרות דמנורה, משום דשאני גבי ממורה דהתם לא מעשה בהדלקה הוא המצוה, אלא שיכיה נר דלוק במנורה וכמו שכתב בחידושי ר"ח הלוי בפרק ט' מציאת מקדש כלכה ז' וז"ל והנראה מוכרח דעת הרמב"ם דס"ל דכל עיקר כך מילתא דהדלקת נרות אין המצוה צעלם מעשה בהדלקה, כי אם דעיקר מצוה שיכיה הנרות דולקים חמדי, וזהו שהנרות דולקים הוא דהוה יסוד קיום מצוה זו עיי"ש, שכן הוא נמי דעת הראב"ד ולכן שפיר כתב הרמב"ם דאין מדליקין במנורה ע"י קינסא, כיון דהוה נר מצוה גם אח"כ כל זמן שהוא דולק, משא"כ כאן צנר חנוכה גם ע"י קינסא שרי כיון דהדלקה עושה מצוה וצנר נגמר מעשה המצוה בהדלקה ואין כאן ביחוי מצוה וכמש"ל.

ובהכי נראה לצאר דברי הגמרא בשעת שם דף כ"א ע"כ דאמרין א"ר זירא וכו' אמר רב פחילות ושמיים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשעת מדליקין צכן בחנוכה בין בחול בין בשבת, א"ר ירמיה מ"ט דרב קסבר כבחה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורא אמרו רבן קמיא דאבוי משמיה דר' ירמיה ולא קבלה כי אחא רבין אמרו רבן קמיא דאבוי משמיה דר' יוחנן וקבלה וכו' עיי"ש, ותמוה אמאי כשאמרו משמיה דרב לא קבלה, דהא ע"כ י"ל דכן הוא עעמא דרב, דאיל"ה אמאי מותר להדליק בפסולי שמיים, ולפמשי"ר נראה דהיה קשה ליה לאבוי דלרב לעומת דס"ל דאין מדליקין מנר לנר א"כ ע"כ מוכח דס"ל דגם אחר הדלקתה איכא קיום מצוה נר חנוכה, דאיל"ה אמאי אין מדליקין מנר לנר, כיון דצנר נגמר המצוה מהנר הראשון ולכן היה קשה ליה ולא ראה לקבל, דהרי לרב אין לנו לחדש דבש"ש קצבו זמן חדש להדלקת נר חנוכה, כיון די"ל דיואל צמח דמדיק מעיקרא לפני הזמן ע"י מה שיכיה דלוק אח"כ בזמן הדלקת נר חנוכה בחול, וא"כ צודאי לרין להיות אסור להדליק צע"ש בפסולי שמיים שמה יכבה עוד לפני זמן הדלקת נרות בחול, עד שאמרו ליה משמיה דר"י, ולר"י י"ל דס"ל דמדליקין מנר לנר, וא"כ לדידיה ע"כ מה דמותר להדליק מנר לנר הוא משום דצנר נגמר מצוה של הנר הראשון בהדלקתו לחוד, וא"כ לדידיה ע"כ מה דמדליקין בכל ע"ש לפני זמן הדלקת נרות בחול, ע"כ משום דחז"ל קצבו זמן חדש להדלקת נר חנוכה בשבת, ולדידיה שפיר מדליקין גם בפסולי שמיים ואין חוששין שמה יכבה לפני זמן הדלקת נר חנוכה בחול, כיון דהדלקת נר חנוכה צע"ש קצבו חכמים זמן חדש, ויואל תיכף צמחש בהדלקה וכמש"ל.

חז"ל אמאי מדליק בתוך הזמן בפחות מכשיעור כיון שאין כאן שיעורא דנר ואינו מקיים מצות נר חנוכה, וע"כ דאינו שיעור בנר, א"כ גם בזמן הזה גמי יוצא בהדליק פחות מכשיעור, ולא גרע ממי שהויד בזמן התלמוד ולא הדליק תיכף דיוצא בפחות מכשיעור.

(*) וע"י מ"ב סי' תרע"ב ס"ק ה' שכתב בשם הפרי"ה, דכ"ז הוא לדין התלמוד שהיה ההיכר לעוברים ושבים אבל האידנא דההיכר הוא לב"ב לעולם צריך שיעור הידוע עיי"ש, ודבר זה צ"ע דמ"ב אי הוא שיעורא בנר, ולכן צריך בזה"ל שיעור הידוע א"כ גם בזמן